

DOI: 10.21005/pif.2016.27.C-05

SOCIAL PARTICIPATION IN SMALL COMMUNITY CENTERS AS A FACTOR OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT IN CREATION OF SPACE

PARTYCYPACJA SPOŁECZNA W MAŁYCH OŚRODKACH GMINNYCH JAKO CZYNNIK ZRÓWNOWAŻONEGO ROZWOJU W KREOWANIU PRZESTRZENI

Małgorzata Kaus

dr inż. arch.

Łukasz Rosiak

mgr inż. arch.

Uniwersytet Technologiczno-Przyrodniczy w Bydgoszczy
Wydział Budownictwa, Architektury i Inżynierii Środowiska
Katedra Architektury

ABSTRACT

Reading, creating the needs of direct customers and participation of local communities in the central Poland in planned projects relating to space planning is a key element in the present paper. The article, to a lesser extent, is draw attention to the possibility of using the potential of students of Architecture and Urban Planning at the University of Technology and Life Sciences in Bydgoszcz.

Key words: creation and perception of space, participatory design, the principles of sustainability.

STRESZCZENIE

Odczytywanie, kreowanie potrzeb bezpośrednich odbiorców i partycypacja lokalnych społeczności Polski centralnej w planowanych przedsięwzięciach dotyczących zagospodarowania przestrzeni to główne zagadnienia podjęte w niniejszej pracy. Artykuł, w mniejszym stopniu, ma także przedstawić możliwości wykorzystania potencjału studentów kierunku architektura i urbanistyka na Uniwersytecie Technologiczno-Przyrodniczym w Bydgoszczy.

Słowa kluczowe: kreowanie i percepcja przestrzeni, projektowanie partycypacyjne, zasady zrównoważonego rozwoju.

1. INTRODUCTION

The authors, in connection to the article nr 5 of Polish Constitution and legal act - the most powerful in its legal authority, encourage to activities regarding the obligations directly arisen from this act.

The Republic of Poland is on guard of the independence and inviolability of its territories, ensures the freedom and the human rights and citizen and the security of citizens. It is on guard of the national heritage and ensures the preservation of environment regulated by the principle of sustainability [4, p. 4].

The above mentioned statement shows the fact that the Republic of Poland that is represented by the nation demands the involvement of the society in solving problems concerning its closest environment [8, p. 71].

The problems, or repeatedly happening conflicts that arise in Poland around space investments, cause a lot of damages, waste the environment that is against the principles of the sustainability.

After all, space is a [8, p. 72] welfare that should be taken care of by every individual. The concerns about the space should arise from the general obligation and not from the legal acts, multiplying regulations, laws, that handicap the functioning of the average citizen and are incomprehensible for the general public. After all, the architecture from XIX century definition defines as the art of planning the space. Another definition treats the architecture as a discipline of organising and forming the space to satisfy person's needs; the science of designing and constructing [5, p. 45].

Connecting both of the definitions we can state the conclusion that architecture is the art of space shaping for the person.

Hereby, a keynote of our disquisition occurs with this question: Where is the man in these activities? Architecture gains the material form. Therefore the considerations concentrate largely on form, aesthetics of the elevation, material solutions and the lump, that is the final result of many processes like ergonomics - the notion that has a direct relation with proportions of human body or with a man itself. Many architects treat the results of their own work as a piece of art carrying their ego high up into the sky. Perhaps we forgot about the human factor in this present matter. Reading, creating the needs of direct customers and participation of local communities and then perception of space which are included in planned projects can play the essential role in environment management in the principles of sustainability (Fig. 1).

Ryc. 1. Kreacja przestrzeni z udziałem dostosowania otoczenia do potrzeb człowieka – wizualizacja. Źródło: M. Szarek i E. Gładych

Fig. 1. Creation of space with the participation of adapting the environment to human needs – visualization. Source: M. Szarek and E. Gładych

These activities can be compared to consideration of space planning in disconnection to urban and architectonic questions. Ignoring one of these factors shows an incomplete view of the analysis of this mentioned activity.

2. HUMAN

Taking into consideration not only the aspect of architecture definition as an art of space creating for human needs, but each element of environment creation. With no exceptions if we are talking about the interior of the building, space planning or designing the urban interior. We can find many space associations relating to inextricable presence of human in the designing process. Human was a creator, designer and the urbanist of these objects. He creates the environment to satisfy the needs of the other representative of its species.

The representative of local unit that can give an administrative decision is also a human being. He can create the ability of space creation. The human being can build, shape, create, feel, work and live in space. He is an inextricable component of the administrative, creating and social process. The individual is a fundamental element of creating plans in designer's job. Despite of Poland's presence in the European Union which enforced the acceptance of integrating treaty, including the wider participation in deciding about their closest environment, that is social participation, still we can detect the voice of disregard or omitting the human factor in deciding processes about space shaping. Lack of partnership in making decisions or lack of schemes in proceeding in the event of social partnership in designing lead to repeatedly occurring outbreak of the conflict, in which everyone loses something. Ignoring the individual in deciding process about the welfare that is space is an activity understood in the same way as considering space planning excluding the architecture questions. The human being was, is and will be the stimulant in the process of creating the environment. It plays particularly essential role if it decides about the fate of the closest territory which he is emotionally involved in [2, p. 32].

Research team AF4LAB¹ use the potential of students of Architecture and Urban Planning at the University of Technology and Life Sciences in Bydgoszcz to cooperate with the local societies of small community centres in the central of Poland². The students within their didactic classes develop, on the basis of creative term, term papers that are presented to the local societies. To achieve more relevant word, completed in this way material creates the visual application of the method of work results presentation in the form of visualisation (multimedia presentation) can help in more accurate and full understanding of local people's needs with the use of non-articulated knowledge [6, p. 534]. The mission of architect in this process is restricted to the role of facilitator who cleans up all the information, shapes and creates awareness about the needs of recipient of architecture.

3. FEELING

Architecture, painting and sculpture have been considered as the fine arts for many centuries, but art is not an issue that should be explained but it is something we should feel – it is an extract from the first page of Rasmussen book "Feeling the architecture" (Odczuwanie architektury). Author further writes: The helpless child starts with putting things into its mouth, touching them and holding them in its hands, crawling on them, walking on them and it is all just to know if they are friendly or hostile. The child knows the world by

¹ Designing team created with the scientists of Zachodniopomorski University of Technology in Szczecin (the Manager of the team R. Berelkowski) and the University of Technology and Life Sciences in Bydgoszcz: L. Chlasta, Ł. Rosiak, P. Brzeziński, cooperation M. Jarząbkiewicz, A. Tuszyński.

² Until now the research has been carried out in Wielkopolskie voivodship in such towns as: Pniewy, Oborniki, Rokietnica.

setting to the used professional architecture language. The visual creation, layout, draw or another graphic element are the means of dialogue between the partners not connected with the profession but with the designers. The participant meeting that was carried out with the means of the senses. Does the adult do it in a different way? An adult also reads the environment by means of the senses. He touches the objects, feels their physical features e.g temperature or texture. The physical aspects of work such as shape, scale, texture, light should be the factors which can give us positive emotions besides vital processes such as education or upbringing.

Architecture as a philosophical environment measurement should directly or just itself regulate the socialisation or upbringing, should heal and develop by shaping the right attitudes [12, p. 55]. Contemporary world is more concentrated on visual factor. The domination of the sense of sight above the other senses let our guard down restraining the possibility to recognize something deeply as well as sensitivity of architectures. Becoming accustomed to satisfy our needs of sight we forget that everybody is different and that is way the reception and needs are also different. The architectonic barriers presented in projects, created by ourselves, ignoring the needs of the disabled or improper reading of their needs, inadequacy architecture to each of potential users of space deliver ideas towards satisfying visual need – not necessarily concentrated on its usage (Fig. 2).

Ryc. 2. Próba pokazania odczuwania architektury poprzez zmysły – wizualizacja. Źródło: J. Jewiak i N. Lewko
 Fig. 2. Attempt to show the sense of architecture through the senses – visualization. Source: J. Jewiak i N. Lewko

As Levin says [6, p. 205]: I consider that we must face the hegemony of visual with ocularcentrism of our culture. I think we must analyse the way we see very critically because it dominates in a contemporary world. Urgently, We need the psychosocial diagnosis of everyday visual pathology and critical understanding of ourselves as a human who can see. Idealization of the world by means of computer programmes, purity of the fashion

world, the futuristic forms of buildings, the utopian visions that are far from the real and traditional solutions, which are preferred by users, also remain far from the assumptions of environment aesthetics. As Dorota Flor writes, it has a lot of connection with evolutionary theories. According to these theories the preferences of the users result from adaptation value, which some of the environments had to transform the human species. It implies that the solutions presently considered as pretty some time ago were just useful. This thought can be compared to the architectonic icon of the last century – the house by the waterfall of F.L. Wright. Why has this object been the symbol of beauty for years? The basis are just the traditional solutions: straight in shape lumps, readable systems, the simplicity of assumptions – all that are expected by the average user.

4. SOCIAL RESEARCH – PARTICIPATION

The present state of Polish social activity in cases of space shows the increasing tendency but still diverging from involvement in these social issues of different countries of the European Union (especially Scandinavian countries and Western Europe). However, the activity on this field is noticeable. This can be indicated by arising formal and informal organisations, foundations, associations or other social groups that can do something good for the local people and territory where they live. However, the lack of schemes, showing the modifying process of the functioning of such undertakings will lead to lack of final of these matters or to the final which is a failure. Wishing to face the small local patriot groups, the AF4LAB team developed the method of Architecture to Local Society (AdLS). Until now the research on the participation field carried out with this method has been performed in some parts of the central Poland (Pniewy, Obroniki, Rokietnica)³ Within the research, the implementation of AdLS was developed which in a controlled way enables the participation of the residents in creation the closest environment. The team use such tools as: poll, participating meeting or multimedia presentation. Each of the above mentioned activities has to bring specific results – the most crucial is to get the answer for the initial question: What are the needs of the local populace? Each of the tools enables getting possible full reaction for this issue. Participating meeting enables meeting each other, simplify the contact, give directions to read the needs directly. However, in this stage as it results from the literature, the tendency to face psychological blockage connected with the ability to verbalize our own ideas or lack of courage for public presentation [7, p. 530] we do not get the expected results of effects. Regarding the character of discussion – open, public and only a small number of people are willing to start this discussion. Inseparable component of this meeting is earlier prepared multimedia presentation relating to the examples of creating of the space (Fig. 3).

No matter if we are talking about specific examples concerning the location or for the time being initial research of users' preferences based on literature, but it is always a trigger to discuss. Visual factor is included in this stage, it does not have any signs of idealization which is supported by specific activities and presenting the high standard of perception abilities as well as feeling the needs of the second man.

The poll seems to be a very important step. It allows for the contact in subject issue even with people possessing a strong psychological blockage, who do not know how to reveal their needs publically. Anonymity of the questionnaire as well as the construction of questions allow this (dividing the questions into those which are open and those choosing the right option).

³ The research was carried out also in the housing estate called The Hill of Freedom (Wzgórze Wolności) in Bydgoszcz. However due to the specification of the article, concerning small community centres, the authors decided to refuse to discuss this issue. However to define the users' preferences of this housing estate in Bydgoszcz, methodology remained the same.

Ryc. 3. Multimedialna prezentacja w postaci wizualizacji – wizualizacja. Źródło: J. Jewiak i N. Lewko
 Fig. 3. The multimedia presentation in the form of visualization – visualization. Source: J. Jewiak i N. Lewko

The poll allows us to widen the idea of designing to deep phase of programming i.e. initiation of modification [1, p. 77]. Gathered in this way material is being analysed and developed in the form of tables, charts presenting the percentage participation in defining specific preference.

5. TRIGGER FOR DISCUSSION

The authors in this article wanted to present the crucial value of a man in social participation and in defining needs of these societies. One of the authors of this present paper is an active member of the AF4LAB team whereas the second of the authors is involved in such issues as reading about the needs and correct perception of architecture – the perception of space.

To sum up all those foregoing divagations placed in particular paragraphs of the article we can state, that the phenomenon of participation in small communities is a really demanding issue to define correctly and to read the needs of local societies. Acting in smaller groups can get the agreement in really complicated matters easier, because they concern the space, where we can find a lot of stakeholders⁴ players of the space. Active participation and codecision about the fate of the place, which we are emotionally connected with is the highest form of participation and consequently - correctly functioning

⁴ Stakeholder(s) – interesariusz(e) – the word means all the people (also groups, institutions, organizations), who are connected with the problem in such a way that all the decisions made in this matter have a crucial influence on their life (interests) – explanation of publication by K. Pawłowska [8].

democracy. The active level of involvement of the residents in creating and then perception of space is an essential role in environment management. According to the rules of sustainability the perception of space enables to understand the expectations completely and in fact support their identity, culture and interests.

The authors at the beginning of their paper decided to question the existence of excessive number of regulations and legal acts on purpose. They wanted to start the public debate.

However the fact is that the process to involve human collectivity in designing process will also demand an honest study of an act, maybe even acts protecting the welfare, protecting the good of individuals with respect to the general value that will be used by all members.

It is obvious that there are neither prospects nor technical knowledge for an architect to deal with these questions working with cooperation of local populace representatives.

All the range of specialists must be included to help in this process. We are talking about designers of different specialities, sociologists, psychologists of the environment, representatives of local authority or mediators. As it was mentioned at the beginning, many conflicts may appear if it comes to discussions about space and as we all know conflicts build nothing only destroy. On the other hand in this game a compromise way should be built with saving all the rules of sustainability. The help of specialists may seem to be extremely important in a proper comprehension of planning questions and space management and what is the most essential in creating awareness and defining only these crucial needs, particular stakeholders in matters of setting the demands that serve the welfare.

And not at any price thinking about our own good with no respect to values of other users and with no respect to sustainability.

PARTYCYPACJA SPOŁECZNA W MAŁYCH OŚRODKACH GMINNYCH JAKO CZYNNIK ZRÓWNOWAŻONEGO ROZWOJU W KREOWANIU PRZESTRZENI

1. WPROWADZENIE

Autorzy, w nawiązaniu do art. 5 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej, aktu prawnego o najwyższej mocy prawnej w państwie, zachęcają do działań z zakresu obowiązków wynikających bezpośrednio z aktu. *Rzeczpospolita Polska strzeże niepodległości i nienaruszalności swojego terytorium, zapewnia wolności i prawa człowieka i obywatela oraz bezpieczeństwo obywateli, strzeże dziedzictwa narodowego oraz zapewnia ochronę środowiska, kierując się zasadą zrównoważonego rozwoju* [4, s. 4]. Z powyższego wynika, że *Rzeczpospolita Polska*, którą reprezentuje naród, wymaga zaangażowania społeczności w rozwiązywaniu problemów dotyczących swojego najbliższego środowiska [8, s. 71]. Problemy te, niejednokrotnie konflikty, które toczą się w Polsce między innymi wokół przedsięwzięć przestrzennych, powodują wiele strat i marnotrawią środowisko, co jest sprzeczne z zasadami zrównoważonego rozwoju. A przecież przestrzeń jest dobrem wspólnym, o które z indywidualnym zaangażowaniem powinien się troszczyć każdy obywatel [8, s. 72]. Troska o przestrzeń powinna wynikać z ogólnego obowiązku, a nie z niezliczonych aktów prawnych, mnożonych rozporządzeń, ustaw, które utrudniają funkcjonowanie zwykłemu obywatelowi i są niezrozumiałe dla ogółu społeczeństwa. Przecież architekturę, jak wynika z XIX-wiecznej definicji, określa się jako sztukę kształtowania

przestrzeni. Inna definicja traktuje architekturę jako dyscyplinę organizującą i kształtującą przestrzeń dla zaspokojenia potrzeb człowieka; naukę projektowania i wznoszenia budowli [5, s. 45]. Po analizie obu definicji nasuwa się wniosek, że architektura to sztuka kształtowania przestrzeni dla człowieka. Z tej też definicji wywodzi się przewodnia myśl niniejszego wywodu, którą można sformułować w postaci pytania: Gdzie jest w tych działaniach człowiek? Architektura uzyskuje materialną postać. Zatem i rozważania o architekturze koncentrują się w dużej mierze na formie, estetyce elewacji, rozwiązaniach materiałowych, a bryła jest końcowym wynikiem wielu innych procesów, na których między innymi składa się funkcjonalność założeń, ergonomia – pojęcia mające bezpośredni związek z proporcjami ludzkiego ciała czy z samym człowiekiem. Należy zatem podkreślić, że architektura, aby spełniła witruiwiańską triadę, powinna wynikać z potrzeb użytkowników. Gdy potrzeby ich są pomijane, działanie to można porównać do rozpatrywania planowania przestrzennego w oderwaniu od zagadnień urbanistycznych czy architektonicznych. Pominięcie jednego z czynników rodzi niepełny obraz analizy całego zadania. Wielu architektów traktuje rezultaty własnej pracy jako dzieła sztuki, wynosząc własne ego na piedestał. Zapominając o roli czynnika ludzkiego w założeniach projektowych, o odczytywaniu potrzeb i partycypacji lokalnych społeczności w kreowaniu, a następnie percepcji przestrzeni, która to percepcja, uwzględniona w planowaniu przestrzennym, może odegrać istotną rolę w zarządzaniu środowiskiem w myśl zasad zrównoważonego rozwoju (rys.1).

Niniejszy artykuł pretenduje do miana prac rozstrzygających powyższy problem.

2. CZŁOWIEK

Biorąc pod uwagę, że architektura to nie tylko sztuka kształtowania przestrzeni na potrzeby człowieka, ale każdy element kształtowania otoczenia (bez względu na to, czy mówimy o wnętrzu budynku, planowaniu przestrzennym czy projektowaniu wnętrza urbanistycznego), można odnaleźć szereg asocjacji przestrzennych odnoszących się do nierozdzielnej obecności człowieka w procesie projektowania. Twórcą obiektów, projektantem, urbanistą jest człowiek. Kreuje on środowisko dla zaspokajania potrzeb innego przedstawiciela swojego gatunku. Reprezentantem jednostki samorządu terytorialnego wydającej decyzję administracyjną, na podstawie której zostaje udzielona możliwość kreacji przestrzennej, jest człowiek. Istota ludzka buduje, kształtuje, tworzy i odczuwa przestrzeń, pracuje w niej, mieszka i żyje. Jest nieodłącznym składnikiem procesów administracyjnych, projektowych i społecznych, a także fundamentalnym elementem działań twórczych w pracy projektanta. Pomimo obecności Polski w Unii Europejskiej, której wewnętrzna polityka narzuciła akceptację integracyjnych traktatów, między innymi szerszego udziału społeczeństwa w decydowaniu o ich najbliższym otoczeniu, czyli partycypacji społecznej, nadal można się doszukać głosów lekceważenia bądź pomijania czynnika ludzkiego w podejmowaniu decyzji o kształcie przestrzeni. Brak partnerstwa w podejmowaniu decyzji, czy też brak schematów postępowania w przypadku współdziałania społeczności w projektowaniu niejednokrotnie doprowadza do wybuchu konfliktu, w którym każdy coś traci. Pominięcie jednostki ludzkiej w kwestii decydowania na temat dobra wspólnego, jaką jest przestrzeń, to działanie pojmowane tak samo jak rozpatrywanie planowania przestrzennego w oderwaniu od zagadnień architektury. Istota ludzka była, jest i będzie stymulantem w procesach kształtowania otoczenia. Szczególnie istotną rolę odgrywa w przypadku, gdy decyduje o losach najbliższego obszaru, z którym jest związana emocjonalnie [2, s. 32].

Zespół badawczy AF4LAB⁵, do współpracy z lokalnymi społecznościami małych gmin Polski centralnej⁶, wykorzystuje potencjał studentów kierunku architektura i urbanistyka

⁵ Zespół projektowy tworzony przez naukowców z Zachodniopomorskiego Uniwersytetu Technologicznego w Szczecinie (kierownik zespołu: R. Barełkowski) i Uniwersytetu Technologiczno-Przyrodniczego w Bydgoszczy – L. Chlasta, Ł. Rosiak, P. Brzeziński, współpraca M. Jarząbkiewicz, A. Tuszyński.

na Uniwersytecie Technologiczno-Przyrodniczym w Bydgoszczy. Studenci w ramach prowadzonych zajęć dydaktycznych opracowują oparte na kreatywnych pomysłach prace semestralne, które prezentowane są lokalnym społecznościom. Aby uzyskać bardziej trafny przekaz, skompletowany w ten sposób materiał tworzy wizualną oprawę użytego profesjonalnego języka architektonicznego. Kreacja wizualna, makieta, rysunek bądź inny graficzny element jest środkiem dialogu między partnerami niezwiązanymi z profesją a projektantami. Przeprowadzone spotkanie partycypacyjne z zastosowaniem metody prezentacji wyników pracy w postaci wizualizacji (prezentacji multimedialnej) pomagają w trafniejszym zrozumieniu i pełniejszym odczytaniu potrzeb miejscowej ludności z wykorzystaniem wiedzy nieartykułowanej [7, s. 534]. Posłannictwo architekta w tym procesie ogranicza się do roli facilitatora porządkującego informacje, kształtującego potrzeby odbiorców architektury i uświadamiającego je.

3. ODCZUWANIE

Architekturę, malarstwo i rzeźbę od wielu wieków uważano za „sztuki piękne”, a sztuki w ogóle nie należy wyjaśniać – należy ją odczuwać to fragment z pierwszej strony książki *Odczuwanie architektury* Rasmussena. Autor dalej pisze: *Bezradne dziecko zaczyna od władania rzeczą do buzi, dotykania ich brania w ręce, raczkowania na nich, chodzenia po nich, by dowiedzieć się czym są: czy są przyjazne czy wrogie. Za pomocą zmysłów dziecko poznaje świat. Czy osoba dojrzała robi to inaczej? Człowiek dorosły także za pomocą zmysłów odczytuje otaczającą go przestrzeń. Dotyka przedmioty, odczuwa ich właściwości fizyczne, np.: temperaturę czy fakturę. Fizyczne aspekty pracy, jak kształt, skala, faktura, światło, powinny być czynnikami wyzwajającymi pozytywne emocje przy okazji procesów życiowych, takich jak edukacja czy wychowanie. Architektura jako filozoficzny wymiar środowiska powinna bezpośrednio lub sama przez kształtowanie właściwych postaw, kierować socjalizacją, wychowywać, uzdrawiać i rozwijać [12, s. 55]. Współczesny świat jednak skonstruowany jest z nastawieniem na czynnik wizualny. Dominacja zmysłu wzroku nad innymi zmysłami uśpiła możliwość dogłębnego poznania, uśpiła także wrażliwość architektów. Przyzwyczajeni do zaspokajania potrzeb wzrokowych, zapominamy, że każdy jest inny i przez to odbiór jest inny i potrzeby są różne. Spotykane w projektach, stworzone przez nas samych bariery architektoniczne, pomijanie lub niepoprawne odczytanie potrzeb osób niepełnosprawnych, niedostosowanie architektury do każdego z potencjalnych użytkowników przestrzeni – wszystko to wynika z dążenia do zaspokajania potrzeb wizualnych, niekoniecznie zapewniających jej użyteczność (rys. 2).*

Jak pisze Levin [6, s. 205]: *Uważam, że należy stawić czoła hegemonii wzroku okulocentryzmowi naszej kultury. Sądzę, że musimy przeanalizować bardzo krytycznie sposób widzenia, który dominuje w dzisiejszym świecie. Pilnie potrzebujemy diagnozy psychospołecznej patologii codziennego widzenia – i krytycznego zrozumienia nas samych jako istot widzących.* Idealizacja świata przy pomocy programów komputerowych, nieskazitelność świata mody, futurystyczne formy budynków, utopijne wizje dalekie od świata realnego i tradycyjnych rozwiązań, które wolą użytkownicy, pozostają równie dalekie od założeń estetyki środowiska. Jak pisze Dorota Flor [3], związek ma to z teoriami ewolucyjnymi. Zgodnie z tymi teoriami preferencje użytkowników wynikają z wartości adaptacyjnej, jaką pewne środowiska miały dla przetwarzania gatunku ludzkiego. Oznacza to, że rozwiązania obecnie uważane za ładne kiedyś były po prostu użyteczne, i przywodzi na myśl ikonę architektoniczną ubiegłego wieku – dom nad wodospadem F.L. Wrighta. Dlaczego obiekt ten pozostaje od lat symbolem piękna? Podstawą są właśnie rozwiązania tradycyjne: proste bryły, czytelne układy, prostota założeń – wszystko to, czego oczekuje zwykły użytkownik.

⁶ Dotychczas były to badania prowadzone w woj. wielkopolskim, w miejscowościach: Pniewy, Oborniki, Rokietnica.

4. BADANIE SPOŁECZNE – PARTYCYPACJA

Obecny stan aktywności społeczeństwa polskiego w sprawach przestrzennych wykazuje tendencję rosnącą, ale nadal odbiegającą od zaangażowania w te kwestie społeczeństwa innych krajów Unii Europejskiej (zwłaszcza krajów skandynawskich i zachodniej Europy). Jednakże aktywność na tym polu jest odczuwalna. Wskazują to między innymi powstające formalne i nieformalne organizacje, fundacje, stowarzyszenia bądź inne grupy społeczne, chcące zrobić coś dobrego dla lokalnej ludności i dla obszaru, na którym mieszkają. Jednak brak schematów postępowania, pokazania procesów usprawniających funkcjonowanie takich przedsięwzięć doprowadza do braku finału spraw lub do ich niepomyślnego zakończenia. Chcąc wyjść naprzeciw małym grupom lokalnego patriotyzmu, zespół AF4LAB opracował metodę architektura dla lokalnej społeczności (AdLS). Dotychczas badania w obszarze partycypacji lokalnych społeczności tą metodą, przeprowadzono w kilku ośrodkach centralnej Polski (Pniewy, Oborniki, Rokietnica)⁷. W ramach pracy badawczej opracowano implementację metody AdLS, która to w kontrolowany sposób umożliwia współdziałanie mieszkańców w kreacji ich najbliższego otoczenia. Zespół posługuje się różnymi narzędziami, takimi jak: ankieta, spotkanie partycypacyjne czy prezentacja multimedialna. Każde z powyższych działań ma przynieść określone rezultaty – najważniejszym jest uzyskanie odpowiedzi na zadane pytanie wstępne: Jakie są potrzeby miejscowej ludności? Każde z narzędzi umożliwia uzyskanie możliwie pełnej reakcji na zadany problem. Spotkanie partycypacyjne umożliwia poznanie się, ułatwia kontakt, toruje drogę do bezpośredniego odczytu potrzeb. Jednak podczas tego etapu, jak to wynika ze znanej z literatury tendencji do powstawania blokady psychologicznej związanej z niezdolnością do werbalizacji własnych poglądów lub z brakiem odwagi ich publicznej prezentacji [7, s. 530], nie uzyskuje się oczekiwanych rezultatów. Ze względu na charakter dyskusji (otwarta, publiczna) niewiele osób jest chętnych do merytorycznego włączenia się w tę polemikę.

Nieodłącznym składnikiem spotkania jest wcześniej przygotowana prezentacja multimedialna odnosząca się do przykładów kreacji przestrzeni. Prezentacja ta – obojętnie, czy dotyczy konkretnych przykładów lokalizacji, czy wstępnych badań preferencji użytkowników na przykładach z literatury – zawsze jest przyczynkiem do dyskusji. To w ten etap włączony jest czynnik wizualny, odarty z wszelkiego rodzaju idealizacji, podparty konkretnymi działaniami i prezentujący wysoki standard umiejętności percepcji i odczuwania potrzeb drugiego człowieka (rys. 3).

Ważnym krokiem okazuje się ankieta, która pozwala na kontakt w przedmiotowej sprawie nawet z osobami posiadającymi silną blokadę psychologiczną, które nie potrafią swoich potrzeb uzewnętrznić publicznie. Pozwala na to anonimowość kwestionariusza, jak również konstrukcja pytań – podział na pytania o charakterze otwartych i z możliwością wyboru. Ankieta pozwala na rozszerzenie pojęcia projektowania o głębszą fazę programowania, czyli etap inicjowania zmiany [1, s. 77]. Zebrany w ten sposób materiał jest analizowany i opracowywany w postaci tabel i wykresów prezentujących procentowy udział w określaniu danej preferencji.

5. PRZYCZYNEK DO DYSKUSJI

Celem artykułu jest zaprezentowanie istotnej wartości człowieka w partycypacji społecznej i określaniu potrzeb tychże społeczności. Jeden z autorów niniejszej pracy jest członkiem wchodzącego zespołu AF4LAB, natomiast drugi na co dzień zajmuje się zagadnieniami odczytu potrzeb i poprawnego postrzegania architektury – percepcji przestrzeni.

⁷ Badania z zastosowaniem do określenia preferencji użytkowników tej samej metodyki przeprowadzono także na osiedlu Wzgórze Wolności w Bydgoszczy. Jednakże, ze względu na specyfikę artykułu, dotyczącego małych ośrodków gminnych, autorzy postanowili zrezygnować z jej omawiania.

Reasumując dotychczasowe rozważania rozproszone w poszczególnych akapitach artykułu, można sądzić, że zjawisko partycypacji w małych ośrodkach gminnych jest jak najbardziej pożądane do poprawnego określania i odczytywania potrzeb lokalnych społeczności. Działając w mniejszych grupach, łatwiej dojść do porozumienia w sprawach niezwykle skomplikowanych, bo dotyczących przestrzeni, gdzie zawsze występuje wielu interesariuszy⁸ – graczy przestrzeni. Czynny współudział w decydowaniu o losie miejsca, z którym związanym się jest emocjonalnie, jest najwyższą formą partycypacji, a w konsekwencji także poprawnie funkcjonującej demokracji. Aktywny poziom zaangażowania mieszkańców w kreowanie, a następnie percepcję przestrzeni ma istotne znaczenie w zarządzaniu środowiskiem. W myśl zasad rozwoju zrównoważonego umożliwia kompleksowe zrozumienie oczekiwań i właściwie wspiera ich tożsamość, kulturę i zainteresowania.

Autorzy celowo na początku pracy zdecydowali się zakwestionować konieczność istnienia nadmiernej liczby ustaw i innych aktów prawnych, aby doprowadzić do publicznej debaty. Jednakże nie zmienia to faktu, że proces włączania zbiorowości ludzkiej w procesy projektowe również będzie wymagał rzetelnego opracowania ustawy, być może, że nawet ustaw, chroniących dobro wspólne, dobro jednostek w poszanowaniu dla ogólnej wartości, z której będą korzystać wszyscy jej członkowie. Oczywisty jest również fakt, że nie ma możliwości ani specjalistycznej wiedzy, aby z tymi zagadnieniami poradził sobie sam architekt, działając we współpracy z przedstawicielami ludności lokalnej. Do pomocy włączony musi zostać pełen zakres specjalistów: projektantów różnych specjalizacji, socjologów, psychologów środowiska, przedstawicieli władzy lokalnej czy mediatorów, bo jak zostało wspomniano na początku, w rozmowach o przestrzeni niejednokrotnie dochodzi do wybuchu konfliktów, a konflikt niczego nie buduje, tylko niszczy. Natomiast w tej grę ma zostać wybudowana kompromisowa droga, z zachowaniem wszelkich zasad rozwoju zrównoważonego. Pomoc specjalistów może okazać się niezwykle ważna w odpowiednim rozumieniu zagadnień planowania i zarządzania przestrzenią i – co najistotniejsze – w uświadamianiu i określaniu tylko tych istotnych potrzeb poszczególnych interesariuszy w sprawach stawianych żądań, które służą dobru ogólnemu, a nie za wszelką cenę myśleniu o dobru własnym bez poszanowania wartości innych użytkowników i bez szacunku dla zasad zrównoważonego rozwoju.

⁸ Interesariusze (ang. *Stakeholder*) – słowo oznacza wszystkie osoby (także grupy, instytucje, organizacje), które są w taki sposób związane ze sprawą, że decyzje podjęte w tej sprawie mają istotny wpływ na ich życie (interesy). Por. publikacja K. Pawłowskiej [8].

BIBLIOGRAPHY

- [1] Bańka A., *Architektura psychologicznej przestrzeni życia. Behawioralne podstawy projektowania*, Poznań, Print-B 1997, s. 77.
- [2] Barełkowski R., Problemy implementacji projektowania partycypacyjnego w Polsce, *Przestrzeń i Forma*, 2014, no. 22, part 3, p. 25–46.
- [3] Flor D., Architektura a budowanie więzi społecznych – kształtowanie przestrzeni w oparciu o podstawy psychologii środowiskowej, *Budownictwo i Architektura*, 2010, nr 6, p. 5–12,
- [4] Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r., *Dz.U. z 1997 r.*, nr 78, poz. 483 z późniejszymi poprawkami.
- [5] Kopaliński W., *Słownik wyrazów obcych i zwrotów obcojęzycznych z almanachem*, Warszawa, Świat Książki 2000, p. 45.
- [6] Levin D.M., *Decline and Fall – Ocularcentrism in Heidegger's Reading of the History of Metaphysics*, w: D.M. Levin (ed.), *Modernity and the Hegemony of Vision*, Berkeley–Los Angeles, University of California Press, 1993., p. 205.
- [7] Luck R., Dialogue in Participatory Design, *Design Studies*, 2003, vol. 24, p. 523–535.
- [8] Pawlewicz K., Pawlewicz A., *Rola partycypacji społecznej na rzecz zrównoważonego rozwoju obszarów wiejskich*, 2010, p. 71–80, <http://www.uwm.edu.pl/kaies/images/pawlewicz/2010/2010.pawlewicz.partycypacja.pdf>, retr., access 5.03.2016.
- [9] Pawłowska K., Partnerstwo dla Środowiska, w: *Zanim wybuchnie konflikt, Idea i metody partycypacji społecznej w ochronie krajobrazu i kształtowaniu przestrzeni*, t. A, *Dlaczego?*, red. K. Pawłowska, Kraków, Fundacja Partnerstwo dla Środowiska 2010. ISBN 978-83-61733-02-7.
- [10] Rasmussen S.E., *Odczuwanie architektury*, Warszawa, Murator – biblioteka architekta 1999.
- [11] Rosiak Ł., Partycypacyjna metoda projektowania architektonicznego. Kазus wstępnej fazy implementacji metody AdLS, w: *Przestrzeń jako laboratorium. Perspektywy. Studia. Interwencje*, red. R. Barełkowski, Poznań, Wydawnictwo Exemplum 2014, p. 38–45.
- [12] Sanoff H., *Integrowanie programowania ewaluacji i partycypacji w projektowaniu architektonicznym. Podstawy teorii Z*, Poznań, Wydawnictwo Naukowe Stowarzyszenia Psychologia i Architektura 1999, p. 55.

O AUTORACH

Małgorzata Kaus – adiunkt, nauczyciel akademicki na Uniwersytecie Technologiczno-Przyrodniczym w Bydgoszczy. Jej zainteresowania dotyczą takich zagadnień jak: percepcja przestrzeni, sztuki i architektury; relacje pomiędzy architekturą a jej odbiorcą oraz projektowanie w aspekcie interdyscyplinarnym.

Łukasz Rosiak – asystent, nauczyciel akademicki na Uniwersytecie Technologiczno-Przyrodniczym w Bydgoszczy. W działalności naukowej realizuje dwa kierunki zainteresowań: pierwszym jest projektowanie partycypacyjne, a drugim – styk architektury współczesnej z tkanką zabytkową.

AUTHOR'S NOTE

Małgorzata Kaus - assistant professor, lecturer at the University of Technology and Life Sciences in Bydgoszcz. Her interests include issues such as the perception space, art, architecture, the relationship between architecture and its recipient, and design in the context of an interdisciplinary.

Łukasz Rosiak - assistant lecturer at the University of Technology and Life Sciences in Bydgoszcz. The scientific activity has two directions of interest. The first is the participatory design. Another direction of interest is the contact of contemporary architecture and historic tissue.

Kontakt | Contact: m-kaus@wp.pl; lukaszrosiak86@gmail.com